

Partijverbod? Geen verkiezingsdeelname!

Rob Kooijman¹

De beoogde Wet op de politieke partijen creëert de mogelijkheid een partij te verbieden om te voorkomen dat met democratische middelen de democratie wordt ondermijnd of afgeschaft. Het wetsvoorstel ziet echter een minder zware maar toch ook effectieve maatregel over het hoofd.

In de voorgestelde Wet op politieke partijen zijn de politieke partij en de politieke vereniging gedefinieerd en is hun eventuele verbod opgenomen als effectieve maatregel. Het wetsvoorstel 'wil recht doen aan de specifieke positie die politieke partijen innemen in het proces van vertegenwoordiging en democratisch besluitvorming' en '(a)nderzijds moet worden voorkomen dat met democratische middelen de democratische rechtsstaat onherstelbare schade wordt toegebracht doordat zij wordt ondermijnd of afgeschaft'.² Het wetsvoorstel ziet een minder zware effectieve maatregel over het hoofd, die bovendien geen inbreuk maakt op de verenigingsvrijheid.

In het wetsvoorstel is een 'politieke partij: 'een politieke vereniging waarvan de aanduiding (...) boven een lijst (...) heeft gestaan en waaraan bij de laatstgehouden verkiezing ten minste één zetel is toegewezen' en een 'politieke vereniging: een vereniging die tot doel heeft deel te nemen aan verkiezingen (...) en waarvan de aanduiding (...) voor een verkiezing is geregistreerd'.³ Dus: neemt een vereniging niet deel aan een verkiezing, dan is deze vereniging, gezien de definities, een gewone vereniging en zo'n vereniging valt buiten het wetsvoorstel. Het draait om de democratische middelen verkiezingsdeelname en zetels.

Welnu: waarom zou uitsluiting van verkiezingsdeelname dan niet een effectieve maatregel zijn voor een vereniging die met democratische middelen de democratische rechtsstaat wil ondermijnen of afschaffen? Vormt die vereniging na uitsluiting van verkiezingsdeelname nog

wel een bedreiging, is deze vereniging niet tandeloos geworden? Dan kan deze nog wel blaffen, maar niet meer bijten. Individuen onder aanduiding van die vereniging zijn er immers niet te kiezen: geen zetels om de democratische rechtsstaat mee te ondermijnen of af te schaffen. Met het schrappen van de registratie voor een verkiezing is die vereniging dus een gewone vereniging geworden en vergt het een eigenstandige afweging of ook nog een verbod moet worden opgelegd. De vraag is immers of een verbod nog wel noodzakelijk is, een verbod van die gewone vereniging.⁴

Uitsluiting van verkiezingsdeelname van 'antidemocraten' is in 1936 door SDAP-partijleider Willem Albarda voorgesteld; hij vond het partijverbod van hoogleraar George van den Bergh een te zware maatregel.⁵ Uitsluiting van verkiezingsdeelname als effectieve maatregel wordt ook voorgesteld door de adviserende Staatscommissie parlementair stelsel:

'Daarom is van belang dat, voordat een partijverbod wordt opgelegd, is onderzocht of met minder ingrijpende of bezwarende middelen hetzelfde doel kan worden bereikt. Zulke "lichtere" middelen kunnen bestaan uit bestuurlijke maatregelen, zoals (...) uitsluiting van deelname aan de verkiezingen.'⁶

De Staatscommissie verstaat zich op haar volgtijdelijke 'escalatieladder', want na uitsluiting van verkiezingsdeelname is de vereniging geen politieke partij meer, maar een gewone vereniging die daarmee buiten de voorgestelde wet valt. Daarnaast is uitsluiting van verkiezingsdeelname weliswaar een lichtere maatregel dan 'het uiterste redmiddel' van een verbod, maar juist gelet op het doel van die vereniging om deel te nemen aan verkiezingen uiteraard ook een zware maatregel. Daarom zou die maatregel, net zoals is voorgesteld bij het verbod in het wetsvoorstel, door de Hoge Raad moeten worden opgelegd. De Hoge Raad kan daarbij in een overweging noemen, dat na uitsluiting van verkiezingsdeelname een verbod van de

Vormt die vereniging na uitsluiting van verkiezingsdeelname nog wel een bedreiging? Dan kan deze nog wel blaffen, maar niet meer bijten

Uitsluiting van verkiezingsdeelname is weliswaar een lichtere maatregel dan ‘het uiterste redmiddel’ van een verbod, maar gelet op het doel van die vereniging om deel te nemen aan verkiezingen ook een zware maatregel

gewone vereniging niet noodzakelijk is, zolang de vereniging democratische middelen voorstaat.

Een vereniging kan overigens ook zonder aanduiding deelnemen aan verkiezingen, als ‘blanco lijst’: een groep van individuen die deelneemt aan verkiezingen met een lijst (..) waarboven geen aanduiding van een politieke

vereniging is geplaatst’. Zo’n vereniging valt in het wetsvoorstel gezien de definities dus niet onder een mogelijk verbod. Maar een ‘blanco lijst’ kan toch ook met democratische middelen de democratische rechtsstaat onherstelbare schade (willen) toebrengen?

Uitsluiting van verkiezingsdeelname van een vereniging is geen inbreuk op de verenigingsvrijheid. De verenigingsvrijheid houdt niet het recht op verkiezingsdeelname in. Dat recht is met het passief kiesrecht aan een vereniging toegekend: individuen aan wie het passief kiesrecht is toegekend, kunnen al dan niet onder aanduiding van een vereniging deelnemen aan verkiezingen. Verkiezingen impliceren het actief kiesrecht en het passief kiesrecht, een rolverdeling met machtsoverdracht: kiezers dragen macht over aan gekozenen. De verenigingsvrijheid is daarbij een voorwaarde, instrumenteel, net als de vrijheid van meningsuiting.⁷ Uitsluiting van verkiezingsdeelname van een vereniging moet daarom worden beoordeeld als een al dan niet gerechtvaardigde inbreuk op het passief kiesrecht.⁸

Ten slotte. Uitsluiting van verkiezingsdeelname van een vereniging die de democratische rechtsstaat wil ondermijnen of afschaffen is geen anomalie in de democratie. Juist verkiezingsdeelname van die vereniging maakt de democratie innerlijk tegenstrijdig, met allerlei oneigenlijke dilemma’s van dien. Hierover valt natuurlijk veel meer uiteen te zetten. •

Auteur

1. Rob Kooijman doet juridisch en wetenschapshistorisch onderzoek.

Noten

2. MvT Wet op de politieke partijen (concept), p. 5 en p. 4; internetconsultatie.nl/wpp/b1.

3. Wetsvoorstel Wpp (concept), p. 1 en p. 2 (Begripsbepalingen); internetconsultatie.nl/wpp/b1.

4. Onder art. 2:20 BW.

5. Joris Gijsenbergh, *Democratie en gezag, Extremismebestrijding in Nederland, 1917-1940* (diss. Nijmegen), NWO 2016, repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/166010/166010.pdf, p.129.

6. *Lage drempels, hoge dijken, Democratie en rechtsstaat in balans, Eindrapport van de staatscommissie parlementair stelsel, Kamerstukken II 2018/19, 34430, nr. 9.*

7. Juist is EHRM 13 juni 2017, 22962/15 en

23345/15, par. 48: ‘The Convention organs have repeatedly found that Article 10 does not protect the right to vote’. Onjuist is EHRM 7 maart 2007, 10504/03, par 34: ‘(L)es partis politiques peuvent prétendre à la protection des articles 10 et 11 de la Convention car toute mesure prise à leur rencontre affecte à la fois la liberté d’association et, partant, l’état de la démocratie (...)’.

8. Zie ook EHRM 8 juli 2008, 9103/04, par.72: ‘(I)t has been recently accepted that, when electoral legislation or the measures taken by national authorities restrict individual candidates’ right to stand for election through a party list, the relevant party, as a corporate entity, could claim to be a victim under Article 3 of Protocol No. 1 independently of its candidates’.